

บรรณานุกรม

เอกสารต้นฉบับภาษาไทย

เอกสารต้นฉบับที่เก็บไว้โดยยังไม่ได้อัปโหลด

"กฎหมายเขานา." ฉบับวัดฝายหิน อำเภอเมืองเชียงใหม่ ถ่ายทอดโดย
ผู้เขียน.

"กฎหมายพระเจ้าน่าน." ฉบับของนายสิงฆะ วรรณสัย ถ่ายทอดโดย นายสิงฆะ
วรรณสัย.

"คลองตักควม." ฉบับวัดลอมแรก อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ถ่ายทอดโดย
ผู้เขียน.

"โคลงพรหมทัต." ฉบับถ่ายทอดและเรียบเรียงโดย ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ
ณ นคร และนายมนี พยอมยงค์.

"ธรรมศาสตร์เชียงใหม่." ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ถ่ายทอดโดยเจ้าหน้าที่หอ-
สมุดแห่งชาติ.

"ธรรมศาสตร์และราชศาสตร์." ฉบับหอสมุดแห่งชาติ ถ่ายทอดโดยเจ้าหน้าที่
หอสมุดแห่งชาติ.

"มังรายศาสตร์." ฉบับคัดลอกจากสถานกงสุลฝรั่งเศสในเชียงใหม่ หรือฉบับ
นอทอง ถ่ายทอดโดย ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร.

"มังรายศาสตร์." ฉบับวัดเชียงใหม่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ถ่ายทอดโดย
ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร.

"มังรายศาสตร์และอวทาน ๒๕." ฉบับวัดนันทาราม อำเภอเมืองเชียงใหม่
ถ่ายทอดโดยผู้เขียน.

"ลักษณะตักถอยต่อคำสมัยพระเจ้ากือนา." ฉบับวัดศรีโคมคำ อำเภอพะเยา
จังหวัดเชียงราย ถ่ายทอดโดย นายสิงฆะ วรรณสัย.

"เสหาโมจนะ." ฉบับวัดท่าบุญเรือง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่
ถ่ายทอดโดย นายสิงฆะ วรรณสัย.

เอกสารต้นต้นคัมภีร์โบราณตีพิมพ์

ดิน รัตติกน. (ถ่ายทอดเรียบเรียง) กฎหมายโคศาราชภร. พิมพ์เผยแพร่โดย
หน่วยงานวิจัยทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๒. (อัครสำเนา)

ประเสริฐ ณ นคร. (ถ่ายทอดเรียบเรียง) มังรายศาสตร์ (ฉบับวัดเส้าไห้).

พระนคร: โรงพิมพ์เลี้ยงช้างจงเจริญ, ๒๕๑๔. (พิมพ์เนื่องในงาน

พระราชทานเพลิงศพ หลวงโศทรกิตยานุพัทธ์, วันที่ ๔ เมษายน ๒๕๑๔)

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

กฎหมายลานนา (ฉบับวัดทุ่งยู). มิถุนายน ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . กฎหมายลานนา (ฉบับวัดชัยพระเกียรติ). กรกฎาคม ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . คำสอนพระยามังราย. มีนาคม ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . โคลงวิบุรสถอนโลก. ธันวาคม ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . ตำนานเชียงใหม่. กุมภาพันธ์ ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . ธรรมศาสตร์เจ้าฟ้าหริภุชชัย. มิถุนายน ๒๕๑๔ (อัครสำเนา)

_____ . มังรายศาสตร์ (ฉบับวัดหมื่นเงินกอง). สิงหาคม ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . ราชวงศ์พื้นเมืองเชียงใหม่. สิงหาคม ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . รายชื่อวัดและนิกายสงฆ์โบราณเชียงใหม่. พฤศจิกายน ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

_____ . อวทาน ๒๕. ตุลาคม ๒๕๑๔. (อัครสำเนา)

มณี พยอมยงค์. (ถ่ายทอดเรียบเรียง) คลองพิจารณาแต่งตั้งชนคำ. อวทาน.

ธรรมศาสตร์และกฎหมายพระยามังราย. และ ธรรมศาสตร์และราช-

ศาสตร์เชียงใหม่. เอกสารงานวิจัยการถ่ายทอดคัมภีร์โบราณ โครงการ-

การไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๑๔.

เอกสารชั้นรองภาษาไทย

ขจร สุขพานิช. รายนครไพร. พระนคร: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์,

๒๕๑๔.

- คึกฤทธิ์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. "สังคมสมัยอยุธยา" รวมปรุ่กถางาน-
อนุสรณ์อยุธยา ๒๐๐ ปี เล่ม ๑. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๐.
- ควอริช เวลล์. การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ. แปลโดย
กาญจนา สมเกียรติกุล และ ยุกตา สุขจันทร์. พระนคร: โรงพิมพ์-
เจริญวิทย์, ๒๕๑๔.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. ธรรมเนียมราชตระกูลในกรุง-
สยาม. พระนคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๐๑.
- ชัย เรื่องศิลป์. สังคมไทยในศตวรรษที่ ๒๔. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเซหม,
๒๕๑๔. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์ตรี ชัย
เรื่องศิลป์ ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม ๒๔ มกราคม ๒๕๑๔)
- คำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้านายเธอ. ไทยรบพม่า. พระนคร: โรงพิมพ์
รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๔.
- _____ . ตำนานเงินตรา. พระนคร: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, ๒๔๗๗.
- _____ . เที่ยวเมืองพม่า. พิมพ์ครั้งที่ _____ พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา,
๒๕๑๔.
- ศรี อมตยกุล. เมืองเหนือเมืองใต้. พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองวิทย์,
๒๕๑๓.
- นิติศาสตร์ไพศาลย์, พระยา. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. พระนคร:
โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๐.
- บุญสนอง บุญใหญ่พาน. มนุษย์กับสังคม. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย-
ธรรมศาสตร์, ๒๕๑๐.
- ประชาภิจักรจักร, พระยา. พงศาวดารโยนก. พระนคร: โรงพิมพ์คลังวิทยา,
๒๕๐๗.
- ประยูทธ สุทธิพันธ์. ตามรอยพระบาทพุทธเจ้าหลวง. พระนคร: โรงพิมพ์-
สยาม, ๒๕๑๔.

ประสาธน์ หลักศิลา. สังคมมนุษย์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๑๔.

ประเสริฐ ฌ นคร. ผลงานการค้นคว้าประวัติศาสตร์และเรื่องของเกลือ
(ไม่เค็ม). พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๔. (พิมพ์เนื่อง
ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายบุญเรือง ฌ นคร ฌ เมรุวัดพระ-
ศรีมหาธาตุ, ๒๕๑๔)

ปริศนา ศิรินาม. "ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและประเทศราชในหัวเมืองลาน
นาไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น" วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, ๒๕๑๖. (อัครสาเนา)

พรพรรณ จงวัฒนา. "กรณีพิพาทระหว่างเจ้านครเชียงใหม่กับคนในบังคับอังกฤษ
อันเป็นเหตุให้รัฐบาลสยามจัดการปกครองณฑลพายัพ" วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต แผนกประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ-
มหาวิทยาลัย ๒๕๑๗. (อัครสาเนา)

พัทธยา สายหู. ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม. พิมพ์ครั้งที่ ๒ พระนคร:
โรงพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๑๗.

ไพฑูริย์ เครือแก้ว. ลักษณะสังคมไทย. พระนคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเขียนจง-
เจริญ, ๒๕๑๓.

ยอร์ช เฮเคิล. ตำนานอักษรไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ส่งเสริมอาชีพ
กรมอาชีวศึกษา, ๒๕๐๕.

รอง ศยามานนท์, พลตรี คำเนิร เดชะกุล และวิลาสวงศ์ นพรัตน์.

ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ-
มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๓.

วิลาสวงศ์ พงศ์บุตร. แบบเรียนสังคมศึกษา. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๑๔.

ว.ช. ประสงค์ (นามแฝง). ประวัติศาสตร์การปกครองประเทศไทย.

พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสาส์น, ๒๕๑๐.

สงวน โชติสุขรัตน์. ประเพณีไทยภาคเหนือ. พระนคร: โรงพิมพ์ไอเคียน-
สโตร์, ๒๕๑๒.

สนิท สมัครการ. วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย.

พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๘.

สิงฆะ วรรณสัย. ตำนานเรียนอักษรละลานนาไทย. เอกสารประกอบการเรียน
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๘. (อัดสำเนา)

สุทธิวาตนฤพุม, หลวง. ประวัติศาสตร์กฎหมาย. พระนคร: โรงพิมพ์-
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๑๒.

สุพิศรา สุภาพ. สังคมวิทยา. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗.

_____. สังคมและวัฒนธรรมไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนา-
พานิช, ๒๕๑๘.

เสนีย์ ปราโมช, หม่อมราชวงศ์. "กฎหมายสมัยอยุธยา" รวมปรกถางาน-
อนุสรณ์อยุธยา ๒๐๐ ปี เล่ม ๑. พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๐.

เสฐียรโกเศศ (นามแฝง). วัฒนธรรมเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ ๕ พระนคร:
โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๑๓.

อนุমানราชชน, พระยา. เรื่องของชาติไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ราชบัณฑิตย-
สถาน, ๒๕๑๕.

อานนท์ อากาภิรม. มนุษย์กับสังคม: สังคมและวัฒนธรรมไทย. พระนคร:
โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, ๒๕๑๘.

เอ คาร์ และพันตรี อี ไฮเคนฟาเคน. ชาติพันธุ์วิทยาว่าด้วยชนชาติต่าง ๆ
ในประเทศไทย. พระนคร: โรงพิมพ์อักษรสมัย, ๒๕๑๕. (พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นาวาตรี ชุนฤทธิไกรวรรณการ)

วารสาร

ขจร สุขพานิช "ไพโรฟ้าชาวไทย" วารสารศิลปากร, ๓ (กันยายน ๒๕๑๔),
หน้า ๕๒ - ๕๖.

นันทิย์ กระแสสินธุ์ "พื้น ๑๕ ราชวงศ์" เอกสารประวัติศาสตร์โบราณคดี-
แกลงงานรายคาบ, ๔ (มกราคม - พฤษภาคม - กันยายน ๒๕๑๔),
หน้า ๑๒ - ๒๐.

ธี ทานาเบ "การชลประทานเพื่อการเกษตรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย"
วารสารธรรมศาสตร์, ๕ (ตุลาคม ๒๕๑๔ - มกราคม ๒๕๑๕),
หน้า ๗๐ - ๗๗.

ทินพันธ์ นาคะตะ "ความชอบธรรมในการปกครอง: ปัญหาและความหวังของ
ไทย" วารสารธรรมศาสตร์, ๕ (ตุลาคม ๒๕๑๔ - มกราคม ๒๕๑๕),
หน้า ๒ - ๔๗.

เทิม มีเต็ม (อ่าน) "คำอ่านศิลาจารึกอักษรและภาษาไทย" วารสารศิลปา-
กร, ๑๔ (๒ มีนาคม ๒๕๑๔), หน้า ๘๖ - ๘๖.

ถีน รัตติกนก "การศึกษาลานนาไทยสมัยโบราณ" เอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์
และวรรณคดีลานนาไทย, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๑๐. (อัครสำเนา)

ธนิต อยู่โพธิ์ "บันทึกเกณฑ์สอบศึกษาราช" วารสารศิลปากร, ๕ (ตุลาคม
๒๕๑๔), หน้า ๕๒ - ๖๐.

บัญญัติ สุชีวะ "กฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ" วารสารสังคมศาสตร์-
ปริทัศน์, ๔ (มีนาคม ๒๕๐๕), หน้า ๒๗ - ๓๕.

ประสาน บุญประคอง "คำอ่านศิลาจารึกอักษรและภาษาไทย" วารสารศิลปากร,
๕ (พฤศจิกายน ๒๕๐๔), หน้า ๖๐.

ไพบูลย์ ช่างเรียน "ระบบการปกครองแบบจารีตนิยมของประเทศไทย"
รัฐสภาสาร, ๔ (กรกฎาคม ๒๕๑๑), หน้า ๔๐ - ๔๕.

- เพื่อ หริพิทักษ์ "จดหมายจากลพปาง" วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๓
(ธันวาคม ๒๕๐๔ - กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐), หน้า ๔๕ - ๔๘.
- มณี พยอมยงค์ "ของดีในลานนาไทย" วารสารมนุษยศาสตร์, ๑ (มกราคม -
มีนาคม ๒๕๑๓), หน้า ๗๑ - ๗๕.
- รำไพพรรณ แก้วสุริยะ "เที่ยววัดใหญ่ในนครลพปาง" อนุสาร อ.ส.ท.,
๘ (มีนาคม ๒๕๑๔), หน้า ๖๕.
- ศรีศักดิ์ วัลลโภคม "วิจารณ์ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓" วารสารสังคม-
ศาสตร์ปริทัศน์, ๓ (ธันวาคม ๒๕๐๔), หน้า ๘๔ - ๘๘.
- ศาสนโสภณ, พระ "การปกครองสงฆ์" วารสารสังคมศาสตร์ปริทัศน์, ๔
(มิถุนายน ๒๕๐๔), หน้า ๑๕ - ๒๐.
- สายสุรีย์ สุขนคร "ของดีแม่ฮ่องสอน" อนุสาร อ.ส.ท., ๑๐ (พฤษภาคม
๒๕๑๖), หน้า ๖๒.
- สิงฆะ วรรณสัย "กวีนิพนธ์ในลานนาไทย" วารสารโบราณคดี, ๖ (มิถุนายน
๒๕๑๔), หน้า ๖๒ - ๖๔.
- สุภัทรคิต คีตกุล "สถาปัตยกรรมลานนาไทย" เอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์-
และโบราณคดีลานนาไทย, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๑๐. (อัคราเนา)
- แสง มนวิฑูร "ความเป็นมาเกี่ยวกับพุทธศาสนาในลานนาไทย" จุลสาร-
โครงการตำรา, ๓ (กรกฎาคม - กันยายน ๒๕๑๔), หน้า ๗๔ - ๘๒.
- อวบ สาณะเสน "เปิดเมืองพม่า" อนุสาร อ.ส.ท., ๔ (พฤศจิกายน
๒๕๑๕), หน้า ๕๕ - ๕๖.

เอกสารที่ทรงภาษาอังกฤษ

- Akin Rabibhadana. The Organization of Thai Society in the Early Bangkok Period 1782 - 1873. Unpublished Ph.D. Dissertation at Cornell University - New York, 1969.
- D. F. Aberle, and Others (comp.) "The Functional Prerequisites of a Society." Ethics, Vol. 60, January 1950.
- George Böhler. The Law of Manu. New York: Dover Publication Inc., 1969.
- Gerhad Lenski. Human Societies. 2nd ed. New York: McGraw-Hill Book Co., 1974.
- John Biesanz and Mavies Biesanz. Introduction to Sociology. Englewood Cliffs, New York: Prentice Hall, 1969.
- Marvin E. Olsen. Process of Social Organization. New York: Halt, Rinehart and Winston, Inc., 1968.
- R. Lingat. "Evaluation of the Conception of Law in Burma and Siam." Journal of Siam Society, Vol. I, 1904 - 1925.
- Robert Hiene - Geldern. "Conception of State and Kingship in Southeast Asia." Cornell University Press, 1956.

ภาคผนวก

ผนวก ก

ลำดับเจ้าเมืองเชียงใหม่สมัยราชวงศ์มังราย

๑. พระยามังราย	พ.ศ. ๑๘๐๕ - ๑๘๕๔
๒. พระยาคราม หรือพระยาไชยสงคราม	พ.ศ. ๑๘๕๔ - ๑๘๕๕
๓. พระยาแสนภู	พ.ศ. ๑๘๕๕ - ๑๘๕๖ และ
	พ.ศ. ๑๘๖๕ - ๑๘๗๘
๔. พระยานำทวม	พ.ศ. ๑๘๖๕ - ๑๘๖๖
๕. พระยาคำภู	พ.ศ. ๑๘๖๖ - ๑๘๖๙ และ
	พ.ศ. ๑๘๗๘ - ๑๘๗๙
๖. พระยาผายู	พ.ศ. ๑๘๘๐ - ๑๘๘๘
๗. พระยาก่อนนา	พ.ศ. ๑๘๘๘ - ๑๘๙๘
๘. พระยาแสนเมืองนา	พ.ศ. ๑๘๙๘ - ๑๙๐๕
๙. พระยาสามผังแกน	พ.ศ. ๑๙๐๕ - ๑๙๑๔
๑๐. พระยาศรีโลกราช	พ.ศ. ๑๙๑๔ - ๒๐๓๐
๑๑. พระยอกเจียงราย	พ.ศ. ๒๐๓๐ - ๒๐๓๘
๑๒. พระเมืองแก้ว	พ.ศ. ๒๐๓๘ - ๒๐๖๘ ^๑
๑๓. พระเกษเกล้า	พ.ศ. ๒๐๖๘ - ๒๐๘๑ และ
	พ.ศ. ๒๐๘๖ - ๒๐๘๘
๑๔. ท้าวชายคำ	พ.ศ. ๒๐๘๖ - ๒๐๘๖ ^๒

^๑ พระรัตนปัญญาเดชะ, เรื่องเดิม, หน้า ๑๗๓ - ๑๗๖.

^๒ เมื่อสิ้นสมัยท้าวชายคำแล้ว เชียงใหม่ได้อัญเชิญ พระนางจิริประภากรของเมือง เชียงใหม่อยู่ระยะหนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๐๘๘ แล้วทวนมาได้อัญเชิญพระเชษฐาวงศ์หลานข้างมาปกครอง.

๑๕. พระเชษฐาวังที่ลานต่าง พ.ศ. ๒๐๘๘ - ๒๐๙๐
๑๖. พระเมกุฏิ พ.ศ. ๒๐๙๘ - ๒๑๐๑
๑๗. นางพระยาราชนิกูล พ.ศ. ๒๑๐๑ - ๒๑๒๑^๓

^๓ พระยาประชาภิจักรจักร, เรื่องเดิม, หน้า ๕๔๕ - ๕๔๖.

ผนวก ข

ลำดับเจ้าเมืองเชียงใหม่สมัยพม่าปกครอง

๑. มังฆานรธามังคฺย	พ.ศ. ๒๑๒๒ - ๒๑๕๐
(ราชบุตร์บุเรงนอง หงสาวดี)
๒. มอญช่วยเพา	พ.ศ. ๒๑๕๐ - ๒๑๕๒
(อนุรามังคฺย)
๓. มอญกอยตอ	พ.ศ. ๒๑๕๒ - ๒๑๕๔
(บุตร์มังคฺย)
๔. นอญมอญกอยตอ	พ.ศ. ๒๑๕๔ - ๒๑๕๗
๕. เจ้าเมืองน่าน	พ.ศ. ๒๑๕๗ - ๒๑๗๔
(บุตร์เลี้ยงมังคฺย สะโคะธรรมราชา
จับตัวไปเมืองอังวะ)
๖. พระยาหลวงทิพเนตร	พ.ศ. ๒๑๗๔ - ๒๑๘๓ (ต่างวงศ์)
๗. พระแสนเมือง	พ.ศ. ๒๑๘๓ - ๒๒๐๖
๘. พระเจ้าเมืองแพะ	พ.ศ. ๒๒๐๖ - ๒๒๑๕
๙. อั้งแซะกรุงอังวะ	พ.ศ. ๒๒๑๕ - ๒๒๒๔
(ราชบุตร์พระเจ้าอังวะ)
๑๐. มังแรนรา	พ.ศ. ๒๒๒๔ - ๒๒๗๐
(ราชบุตร์อั้งแซะ)
๑๑. เทพสิงห์ และองค์ำ	พ.ศ. ๒๒๗๐ - ๒๓๐๖
(เจ้าองค์ำชาวล้านช้าง)
๑๒. ไปอภัยคามินี	พ.ศ. ๒๓๐๖ - ๒๓๑๒
๑๓. ไปนยุ่งวาน	พ.ศ. ๒๓๑๒ - ๒๓๑๗
(เสียดเมืองแกกกองทัพไทยสมัยธนบุรี)

ผนวก ก

ลำดับเจ้าเมืองเชียงใหม่สมัยราชวงศ์เจ้าเจ็ดคน

๑. พระยาภาววิไล	พ.ศ. ๒๓๒๓ - ๒๓๕๖
๒. พระยาธรรมลังกา	พ.ศ. ๒๓๕๖ - ๒๓๖๔
๓. พระยาคำปั่น	พ.ศ. ๒๓๖๔ - ๒๓๖๗
๔. พระยาพุทธวงศ์	พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๘๕
๕. พระเจ้ามโหตรประเทศ	พ.ศ. ๒๓๘๕ - ๒๓๙๖
๖. พระเจ้ากาวิโรรสสุริยะวงศ์	พ.ศ. ๒๓๙๖ - ๒๔๑๓
๗. พระเจ้าอินทวิชยานนท์	พ.ศ. ๒๔๑๓ - ๒๔๓๕
๘. เจ้าอินทวโรรส	พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๕๒
๙. เจ้าแก้วนวรรุ	พ.ศ. ๒๔๕๒ - ๒๔๘๒

ผนวก ง

รวบรวมกฎหมายสำคัญ

กฎหมายเกี่ยวกับที่ดิน

เสถาโบจนะ ฉบับวัดท้าวบุญเรือง หน้า ๑๐ (อัครสำเนา) เรื่องนาขุมราชการ

หนคนคหส์ถ ผู้ไคท้าวพระยาเลี้ยงเป็นเจ้าหม่นแลว พอยห้อออกเป็นเจ้าพัน
มันพอยยังเอาชาวของ ไรนา อันเป็นเจ้าหม่นนั้นมากิน กับชอบเป็นโทษแกมันแล เหตุค
นั้นนาขุมเจ้าหม่นคาย บิชนาขุมเจ้าพัน ทานเลี้ยงเป็นเจ้าหม่นมันพอย เอาชาวของไ
นา อันมันขุมเมื่อเป็นเจ้าพันนั้นมากิน กับชอบเป็นโทษแกมันแล

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดเส้าไห้ หน้า ๑๐๘ - ๑๐๙ เรื่องนาขุมราชการ

ผู้ไคขุมนากินไคราชการประการไค นานันหากเป็นนาขุมการเมืองมาแต่โบราณ
เจ้าขุนท้าวพระยา ผู้ใหญ่ไคทำหนังสือแจ้งไว้ (คาคหนังสือพันแพแห) เจ้าขุมเขาใจวา
นาขุมนี้เป็นนาขุมของตนเอง มันเอาไปท้าวทานแกพระธรรมพระสงฆ์ ไคไคไค (บขิ่น)
ไคไคแต่เพียงคานา เพราะวานานันไม่ไคของคณ ที่แท้เป็นนาขุมราชการมาแต่โบราณ
ครั้นเมื่อเจ้าขุมคาย พันองลูกหลานของมัน จะเอาโรนานั้นไปเป็นของเขา โดยอ้างวา
นานั้นเป็นนาขุม มาแต่โบราณว่าปู่ยาพอมคณ เช่นนี้ไค ผู้ไคไคตำแหน่งราชการนั้น
(เอาการเมืองนั้นไค) ก็อาจเอาเวลานันออกขุมกินไคตามนั้น ถ้ามันไม่ขุมกินก็ค หรือคาย
เสียก็ค นานันกลับคินมาที่เคิม เพราะวัตถุสิ่งไคคคานอันเกี่ยวเนื่องกับแผ่นดินท้าวพระยา
หากเป็นของขุมการเมืองแต่โบราณ จะให้ลดนอยขาดไปจากเคิมไม่ไค

มังรายศาสตร์ ฉบับนอคอง หน้า ๑๔๖ (อัครสำเนา) เรื่องนาขุมราชการ

ผู้ไคขุมนากินไคกานเมืองอันไค นาขุมการเมืองอันนั้น แต่โบราณมาเมื่อนาน
เจ้าขุนท้าวพระยาผู้ใหญ่หากไคคาคหนังสือพันแพแห เจ้าขุมใส่ใจวานาขุมนี้ หากเป็นของ

นาชุกมุด ว่าอันมันก๊กไปทวน ห้อแก่พระเจ้า พระขมิ้ม พระสงฆ์ ที่ ๑ ที่โลกคืบครองขึ้น
 นาดแล เทาใดแต่คาคแล เพราะเหตุวานารายนี้ บิไลนาของคณเท หากเป็นนาชุกมุด
 เมืองมาแต่เซนไปราจนาคาย อัน ๑ ผู้เจ้าของพื้นองลูกหลานมัน จักมาโจทเอาอาราย
 นวาเป็นของเซา ว่าหากเป็นไปราจนาชุกมุดมาแต่เซนปยาพอแม่ตัวมาตาย ว่าอันบิใด
 ผู้ใดเอากานเมืองนั้นออกชุกมุดกนิยามนั้นแล คินมันบชุกมุดกนิค ตายเสียกิด ต้องคินนา
 เคาคังเกา แล้วตุโลกคืบคิตเนื่องควยแผนคินทาวพระยาเยยะควยนำนาพระยา หาก
 เป็นของชุกมุดเมือง มาแต่เซนไปราจนจักห้อชาคเคาเสียบิใดแล

กฎหมายลานนาหรือกำหนดคทาของคณ ฉบับวัดชัยพระเกียรติ หน้า ๓๕

โลกเขตแดนผูน

คณผู้ใดลักเอาแผนคินบ้านแผนคินเมือง คินนา คินโรทาน ลำเขตที่ฝั่งหลักฝั่ง
 แคน ควริใส่สินไหมคาคอ ๔๔๐ ซอบแล เพราะวาแผนคินนี้มีคานักคาย

ลักแกนคินสวนทาน ห้อใส่สินไหม ๒๒๐

มังรายศาสตร์ ฉบับนอทอง หน้า ๑๐๖ (อัครสำเนา) ลักที่คินทาน

อัน ๑ ผู้ใดโลกตามความอยากได้ ไรนาที่คินของท่านไว้ ต้องไหมคณนั้นหนึ่ง
 รอยกับ ๑๐ เงิน หลีเซนใจใหม่ ๕๒ เงิน

อัน ๑ มีความมานสหาห ลูชิงเอาไรนาทาน ไถคินแคนนาทานเสีย ห้อปรับ
 ไหม ๒๒,๐๐๐ เปี้ย

มังรายศาสตร์ ฉบับนอทอง หน้า ๑๓๕ (อัครสำเนา) การบุกเบิกไรนา

ผู้ใดถางนาทางรัง เป็นป่าไมพอชวานมูยปล่า ๗ ปี เอาคาเก็งหนึ่ง เก็ง ๓
 ปีเอาคาเก็งนั้น ๒ ปีเอาคาเก็งนั้น ลำนันคอปเอาถวนทกปีทุกปีแล คอหลังเมือถวนมา
 เจ้าของนาจักเอาออก อยาห้อปลอยวาง หากมันพรเป็นป่าเสียแลว คังอุสสาหะแผย
 ถางออกเป็นนาคี คังเจ้าชุกมุดคาคาใดแล ยังรังเรือเป็นป่าออแซมหนานัก ผู้ใดถาง
 เป็นนาคี เก็ง ๓ ปี คองเอาคา ๑ เก็ง ๕ ปี ห้อเอาให้เต็มคทา เจานาจักเอาออก
 อยาห้อผูนแวงถางยอมวางแกเจานาแล

กฎหมายขรรพศาสตร์และราชศาสตร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ หน้า ๔๔ (อัครสำเนา) การบุกเบิกนา ๓ ปี เก็บคานา
ไพร่ก่อสร้างบ้านไร่นา สนวนหมากพลู ไมครบ ๓ ปี อญาเอกราช

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดนันทาราม หน้า ๖๕ (อัครสำเนา) การบุกเบิกไร่นา

อัน ๑ หื้อสร้างสวนสร้างนา ไคกิน ๓ ปีแล้ว เยี้ยหื้อเอาคานา อัน ๑ ทานสร้างไร่นา เป็นฝู่นบ้านฝู่นเมืองคี่แล้ว พอยจักเอามาขึ้นขายเอานั้น ผู้แต่งเมืองบมี ควรไคแกมัน เทาอาจวา มีเจ้าไปเต็กชมกินคี่งอินกับควร เมื่อนานาทานจักครานสร้าง

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดเสาไห้ หน้า ๖ การบุกเบิกไร่นา
มาตรา ๑ ไพร่สุสาหะสร้างป่าคานารางสวนราง ให้เป็นนาเป็นส่วนเป็นบ้านเมือง ไทกินชาวไปก่อน ๓ ปี ต่อจากนั้นจึงเก็บคานาคาสวน เพื่อให้ไพร่สุสาหะสร้างบ้านเมือง ฯลฯ เป็นพลเมืองคี่ (ฝู่นบ้านฝู่นเมืองคี่) ไครับความสุขสบาย

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดหมื่นเงินกอง หน้า ๓
ประการ ๑ ไพร่หากไคเบิกนายนางางสร้างบ้านที่สวนกิน ๓ ปี เยี้ยเอาคอกชอบแล

ประการ ๑ ทานสร้างที่คินเป็นฝู่นบ้านฝู่นเมืองคี่แล้ว ผู้หนึ่งพอยมาชิงเอาหื้อคาคินนั้นบคี่ อญาอดอก แมนมันอวคองวามี่ชาวของ ยศคี่กคี่เทาไค กับควรจักเห็นแกชาวของอนันัน ไพร่เที่ยงจักครานสร้างครานแบ่งพายหนาชะแล.

อภิธานศัพท์

คหัตถ์	=	คฤหัตถ์
พอยหื้อ, พอยหือ	=	กลับให้, หากให้, ทำให้
นาขุม	=	นาของทางราชการ
เมิน, เมินนาน	=	เวลานาน
จักมาโจท	=	มากล่าวอ้าง, มาฟ้อง
นาเคา	=	นาราชการ
คาคอ	=	คาค้าว
ชวานมยุปลำ	=	ชวานพันไม้, พันไม้, โคนลง
เมื่อลน	=	ภายหลัง
เป็นผนบานผนเมือง	=	เป็นพลเมือง
เตกชม	=	บังคับ
คั้งอัน	=	คั้งนั้น
เซนใจ	=	เซ่ใจ

กฎหมายเกี่ยวกับไพร่เมือง

ไพร่ภูเงิน

ธรรมศาสตร์และกฎหมายพระยามังราย ฉบับไทยคดีศึกษา หน้า ๒๗,
หน้า ๔๔ และหน้า ๕๒

ไพร่ไท่กเบี้ยยืมเงินกั ๓ ปี จิงเอาคอกชอบแล

อนึ่ง ไม่มีอะไรไปภูเงิน ทาวพระยาเจ้าขุนไมครบ ๓ ปี ออย่าเอาคอกเบี้ย

อนึ่ง ไพร่ทุกข่ยากไร่เซ็ญใจมายืมเงินครบ ๓ ปี จิงคอยกคอกเบี้ย

มังรายศาสตร์อวทาน ๒๕ ฉบับวัดนันทาราม หน้า ๖๕ (อัครสำเนา)

อัน ๑ ไพร่ทุกข่หอกูเงิน สามปีแล้วเอาคอก

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดเส้าไห่ หน้า ๖

มาตรา ๑ ไพร่ตกยาก มากูเงินขุนผู้เป็นนายทำทุน พันสามปีแล้ว จิงเริ่ม
คคอกเบี้ย อยางนกเถียงธรรมแล

กฎหมายพระเจ้าน่าน ฉบับอาจารย์ สิงฆะ วรรณสัย หน้า ๕ (อัครสำเนา)

อัน ๑ ควยซาเจ้าไพร่ไท่ทั้งหลาย โลกสิ่งของเงินทองกันกั ออย่าหื้อโลกิน
คอกแก่กัน คันว่ามีคำปฏิญาณวาจา มีไว้กับกันวจักหอกินคอก คันวบเถิง ๓ ปี ออย่าหื้อ
โลกินคอกเขา (ชาว) แกกัน คันเถิง ๓ ปีแล้วหื้อเอาคอกเทาเคา ตามปฏิญาณวาจา
เมื่อนาน ๕ ปี ๑๐ ปี กั กั หื้อเอาคอกเทาเคา (เงินตน) เหลื่อนั้นออย่าได้อาแก่กันเป็น
อันขาด

กฎหมายลักษณะตัดดอยตอคำ ฉบับวัดศรีโคมคำ หน้า ๓ และ คลองพิจารณา
แดงดอยชนคำ ฉบับวัดควงคี หน้า ๕๖

ปีกาเม็คสักกะ (ศักราช) ไค ๑๐๖๕ คั (พ.ศ. ๒๒๔๖) ยังมีเสนาผู้หนึ่ง
ชื่อแสนนำเผิง มีไพร่ผู้หนึ่งมากูหนทาน เจ้าหนีมีโลกะมากนั กักขอเอาคอก ๖ เทา
๗ เทา เอาบไคไมยอม จิงหื้อเจ้าแสนนำเผิงตัดว่า "หื้อเอาคอกเทาเคา (เทาเงินตน)
แทนมัน มันมันกูเมื่อนานเทาโลกั กหื้อเอาคอกเทาเคา ออย่าหื้อไพร่หนีหาย" แคนันมา
เถิงกาลบัตันแลนา

การควบคุมไพร่ และยศตำแหน่งขุนนาง และไพร่เอากการเมือง

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดหมื่นเงินกอง หน้า ๒

...เว็ยกการรบเล็กแกทาน จักไปชนหลวง ห่อปาวเสนาเยี่ยะพร้อมเขา
เหล่าเจ้าแดงพร้อมชุกคน เสี่ยงกองโสมันเนืองทั่วฟ้า ๓ วัน เยี่ยะลงไปยายครว้า พอหมื่น
วายุยังเอาแแรง กลเส็กฝูงแกวดาตสันหมูลงอาวชุก แดงคลัทหมูลวงไปก่อน ตั้งถอยหม
ขุนหาญ หมุส่ายพายกำ ๒ ปีกแวนไกล ตั้งคานสองตรามข้างฝูงพล แดงผาลาแกมทอก
เป็นถอยขุนเรา... ไพร่สิบคนห้อมมีนายสิบผู้หนึ่ง นายสิบ ๕ คนห้อมมีนายหาสิบผู้หนึ่ง
นายหาสิบมี ๒ ห้อมมีนายร้อยผู้หนึ่ง นายร้อย ๑๐ คน ห้อมมีเจ้าพันผู้หนึ่ง เจ้าพัน ๑๐
คน ห้อมมีเจ้าหมื่นผู้หนึ่ง เจ้าหมื่น ๑๐ คน ห้อมมีเจ้าแสนแล

ไพร่รบเล็ก หนีเสี้ยนนายสิบ นายสิบหนีเสี้ยนนายหาสิบ นายหาสิบหนีเสี้ยน-
นายร้อย นายร้อยหนีเสี้ยนเจ้าพัน เจ้าพันหนีเสี้ยนเจ้าหมื่น เจ้าหมื่นหนีเสี้ยนเจ้าแสน
เจ้าแสนหนีเสี้ยนพระยา ห่อพระยาฆ่าเจ้าแสนเสี้ยน กล่าวฉนั้นเพือหอดคานแตชาเล็กคาย

มังรายศาสตร์ ฉบับวัดเส้าไห หน้า ๒

ไพร่สิบคนห้อมมีนายสิบผู้หนึ่ง ชมกวานผู้หนึ่งเป็นผู้คึดคอก (ลาม) ปาวประ-
ภาศ์เรื่องงานประจำนายสิบทุกคน นายสิบ ๕ คน ห้อมมีนายหาสิบผู้หนึ่ง มีปากขวาและ
ปากซ้ายเป็นผู้ช่วยรวม ๒ คน นายหาสิบ ๒ คน ห้อมมีนายร้อยผู้หนึ่ง นายร้อย ๑๐ คน
ห้อมมีเจ้าพันผู้หนึ่ง เจ้าพัน ๑๐ คน ห้อมมีเจ้าหมื่นผู้หนึ่ง เจ้าหมื่น ๑๐ คนห้อมมีเจ้าแสน
ผู้หนึ่ง ปกครองเมืองแบบนั้นเพือมิให้ชักเคืองใจพระเจาแผ่นดิน

ในการรบ ผู้ใดหลบหนีละทิ้งผู้บังคับบัญชาให้ฆ่าเสีย ผู้บังคับบัญชาตามลำดับ
ชั้นมีดังนี้ ไพร่ นายสิบ นายหาสิบ นายร้อย เจ้าพัน เจ้าหมื่น เจ้าแสน และ
พระยา เมื่อฆ่าแล้วให้รีบครอบครว้ทรัพย์สินทั้งสิ้น เพือมิให้ผู้นคู้เยี่ยงอย่าง ให้ลัก-
หมักไว้ทหน้าผาก ความันฉนั้นเจานายไมรับเลี้ยง เพื่อให้เป็นทีนาละอายยิ่งนัก ในทำนอง
เดียวกัน ให้ฆ่าผู้ซึ่งละทิ้งลูกน้องในทรบ ผู้บังคับบัญชามีลำดับลงมาดังนี้ เจ้าแสน
เจ้าหมื่น ลามหมื่น เจ้าพัน ลามพัน และพันนอย ลามบาว กวาน ไพร่ เมื่อฆ่าแล้ว
ให้รีบเอาครอบครว้ทรัพย์สินทั้งสิ้น

บรรณศาสตร์และกฎหมายพระยามังราย ฉบับโครงการไทยศึกษา หน้า ๘๖

และ ๘๖

พระยามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ พระยาป๋งเสนาโยธาแก้วหาญกัณนาอาสา
แตกองค์นี้ ไพรนายห้อมันนาย นายห้อมันลู่ขาว (ลูกขาว) เมื่อรบศึก ลูหมุขานหนีเสีย
นายสืบ นายสืบซาเสีย นายสืบหนีเสีย นาย ๕๐

พระยามังรายยังตั้ง...อาศตภาโวแก้วหาญพระยาทั้งหลาย อันเป็นลูกหลานสืบ
แมนแดนเจือไปฝ่ายหน้า เสนาอำมาตย์อันจักแต่งบ้านแปงเมือง ในบ้านนอยเมืองใหญ่
สืบกันไป หื้อรู้จักตีตีจอบสันนี้เตอะ ไพรสืบคนห้อมันนายสืบคนหนึ่ง ไพรชาวคน ห้อมันนาย
ชาว ๑ ไพรสืบหนีเสียนายชาวซาเสีย หนีเสีย นาย ๕๐ นาย ๑ รอยซาเสีย ผู้ใด
แลหนีเสียผู้ใดหื้อผู้นนซาเสีย หากล้าคืบกันไปสันขึ้นเมื่อแล หนีหนีหน้าเส็กคด บัควรเอา
แล ปายลนควรเลี้ยงลูกเตาสืบแตงวง ส่าเป็นรจปเวณี แมนวาเส็กมาจูบ้านเมืองได้
รบแล ไคหัวเขาถาย ก็ควรหื้อรางวัลแกมนผู้นนแล ๓๐๐ แลหื้อสมบัติโรนาเป็นใหญ่
แลวกายปังกานเมืองเสีย กัณนายคินโคมา หื้อเป็นนายมา นายคินโคจางหื้อเป็นนาย-
จาง (ซาง) แมนโคครอบครวัลูกเมียก็เบ็งหื้อแล จึงจักแก้วหาญแล

มังรายศาสตร์และอวทาน ๒๕ ฉบับวัดนันทาราม หน้า ๕ และ ๖๔ (อักขรเเนา)

พระยามังรายเมืองเชียงใหม่ ท้าวพระยาเจ้าผู้เป็นเสนาอำมาตย์ราชโยธา
แก้วหาญ หื้อกัณนาอาสา แดกก่อนมีสันนี้ ไพรนอยห้อมันลู่ขาวสืบคน หื้อรูคั้งนี้ เมื่อรบ
ศึกลูกนองคนเสียนายสืบ หื้อนายสืบซาเสียก็ชอบควรแล นายสืบหนีเสียนายหาสืบ หื้อ-
นายหาสืบซาเสียควรแล นายหาสืบหนีเสียนายรอย ซาเสียก็ควรแล นายรอยหนีเสีย
นายพัน นายพันซาเสีย เจ้าพันหนีเสียเจ้าหม่น เจ้าหม่นซาเสียก็ควรแล เจ้าหม่นหนี
เสียเจ้าแสน เจ้าแสนซาเสียก็ควรแล เจ้าแสนหนีเสียเจ้าลาน เจ้าลานซาเสีย เจ้า-
ลานหนีเสียพระยา พระยาซาเสีย ก็ควรแล เทาบัคเอาครอบครวัลูกเมียมัน เหตุวาคน
ตั้งหลายขวงลูกเมียจึงไปคาย มันสังไวกับผู้ใดหื้อผู้นนเอาชอบแล คันคนอนโคหัวนาย
มา หื้อเลี้ยงเป็นนายมา คันนายมาโคหัวนายซางหื้อเลี้ยงเป็นนายซาง คันนายซาง
โคหัวนายมา หื้อปงรางวัล ๔ รอยเงิน คันนายมาโคหัวนายซาง หื้อปงรางวัลพันเงิน

แล หอเรือณลลเมียเสื่อผาเสนาอำมาตย์ ควรหื้อตามพึงใจ ไพรแลเสนาอำมาตย์ตาย
บควรเอาครวมัน มันสั่งไวจิงควรเอา

สิทธิการจักกล่าวราชศาสตร์ แคมังรายศาสตร์เมื่อท้าวพระยา เสนาอำมาตย์
แต่งตามสืบ ๆ กันมาตั้งแรกแต่สร้างเมืองเชียงใหม่แล ไพรสืบคนหื้อบ้นายสืบผู้หนึ่ง
รบศึกไพรหนีเสียหื้อนายสืบผา นายหาสืบหนีเสียนายรอย หื้อนายรอยผาเสีย นายรอย
หนีเสียเจ้าพัน หื้อเจ้าพันผา เจ้าพันหนีเสียเจ้าหม่น เจ้าหม่นผา เจ้าหม่นหนีเสียเจ้า-
แสน เจ้าแสนผา เจ้าแสนหนีเสียพระยา หื้อพระยาผา.

อภิธานศัพท์

เอาดอก	=	คิคดอกเบี้ย	กินดอกเช่า	=	คิคดอกเบี้ย-
เอาดอกเทาเคา	=	คิคดอกเบี้ยเทาเงินต้น			เป็นขาว
เวียกการ	=	การงาน	หื้อปาว	=	ให้ประกาศ
เยยะ	=	ทำ	ชุกคน	=	ทุกคน
โสนันเนื่องทัวฟ้า	=	สนันไปทัวฟ้า	กลเส็ก	=	กลศึก
ลุงอาว	=	ลุงอาว	สองคราบข้าง	=	สองฟาก
สืบแบนแดนเจือ	=	สืบทอคตอ, สืบเชือสาย	ปายหนา	=	ภายหนา
รจปเวณี	=	ประเพณี	สืบแคนวง	=	สืบแพนวงค์
ถาย	=	ถวาย	กอยป้งการเมือง	=	(ตระกูล) แล้วให้พนักงาน-
ข้าง	=	หวง			ราชการ
ลูบาว	=	ลูกชาย			

บัญชีคำสาร ฉบับนอกของ หน้า ๑๐๖ และ ๑๐๘ (อีกสำเนา)

อันหนึ่ง ผู้ใดซุกเหมืองผานาทานบอกรู้เจ้าของนาโคกรทองใหม่ ๓๓,๐๐๐ เบี้ย
ในยะ ๑ คองใหม่ ๑๑,๐๐๐ เบี้ย อันหนึ่ง ทำนาควยกัน ขวนกันไปเสียน้ำนา มีคนเน
บไปเพาอยไฟลักเอาน้ำนาทานกค ซุกเหมืองทานกค เจ้าหลเจ้านาโคกรตายหากแล้ว อยา
วาจาแก่เจานา หลบมา หือปลบใหม่ นิงแสนนงหมนเบย
อันหนึ่ง ผู้ใดสหาธุชิงเอาเหมืองฝ่ายทานเสียแล ที่ใหม่ ๓๓,๐๐๐ เบี้ย (หน้า

๑๐๘)

อัน ๑ ไพรกระดูกเยาะนาจิมกัน แ่งฝ่ายไม้ พันหลักฝ่ายมองฝ่ายทานเสียแล แลคน
ก็เสมอกัน ผู้ ๑ โลกปรแพเอา เอาน้ำ ๒ สวร ผูหนงวามัน มันพอยบง น้ำเลยบเขานา
นาชาวกลาตายแคคเสีย เทาควรหมอนผู้โลกแพชิงเอาน้ำนั้น ไชชาวอันตายแคคเสียเทาโค
หมันปรแพชิงเอาน้ำนั้นทั้งมวล นิมเสยงอยาใหม่มัน ยามเมือมันไซเอาน้ำนั้นเพินควาที่
พอยคาเพิน ที่เพินค้อมพองใหม่ละรอย หลี่ ๑๓๐ เงิน หลี่มากกว่า ๕๐๐ ภายหลัง เจ็บนัก
เลอกบออกใหม่ ๕๒ เงิน หลี่ผอนทานพรแพชิงเอาน้ำนั้น คิมณูชมเหงเอาน้ำ อยาใหม่เพอะ
เมือลูนเจ้าขูรเลงบ้นน้ำที่เสมอกันแล้ว ผู้ ๑ บเชอຍำค้ำนั้น ก็ไปลักเอาน้ำเมือกลางคืน
ที่ใหม่ ๑๑๐ เงิน หลี่ไปดูเอาเมือกลางวันกค เมือคณกค นิมเม็กรอชิงมากบมี หลี่ผอนมากบ
ที่เน หลี่บมาที่ใหม่ ๓๓๐ เงิน หลี่กำลังเหงแ่งเหมืองบเสมอกัน ที่แขงกันตามกำลัง ผู้
กำลังนอยลักเอาน้ำกค หคคูลักกอน บอนจับตัวไปหาเจ้าขูร หลี่ส้อมมันตามคลอง มันยังไป
ดูไปเอาน้ำเอา หลี่กอยมาเสยกับพัน หลี่ยังบมาหือใหม่ ๓๓๐ เงิน

อันหนึ่ง ผู้ใดแบ่งเหมืองแบ่งฝ่ายสักเม็ด มันไฟลักเอาน้ำทาน หคคหัวจนแตกบอย
เสีย บยะอันกที่ใหม่ หนึ่งรอยกับสิบเงิน หลี่มันยังไปลักเอาแณ หมาเสยคาบพัน ผู้ใด
ไฟลูงาง ปากเหมือง รังรุงเสยเกิง ๑ กค ว่าเสยทั้งมวลกค หมันแบ่งแทน หลี่แบ่งแทนใด
หลี่เป็นฝ่ายลูกใหญ่ เอากา ๓๓๐ เงิน เป็นฝ่ายเล็กนอยเอากา ๑๑๐ เงิน หลี่หาสั่งเสย
บโค หลี่คิไลคอกไว หลี่ผู้ใดจักโกมัน ที่เอากาฝ่ายออก หลี่หาผู้ใดบโค หลี่ทอคคอกไว

๓ เดือน

ผู้ใดโคปานเหมืองหากินป่า หน้านาทานหากแห้งเสีย หักหัวแตกปวยไปเสีย บอน
 ที่เอาเครื่องปามันทั้งมวร บอนกหเอามันไปกิ่งเจ้าขุนหลอนมันเสีย ผู้ใดโคขางหน้านาทาน
 เสียหาป หีบ่านไวกังเกา หลิมปานไวเซากลาตายเสียเท่าใด หิไซเทานัน เจ้าชาหล
 เจานาหัน วาแกมัน หิมันปานแบ่งไวกังเกา มาสหาววาคา เจานาเจ้าเขา (ชาว) อยาง
 ๑ อยางโคหักหัวแตกเสีย บอนกใหม่ ๑๑๐ เงิน (หน้า ๑๒๗ - ๑๓๐)

ผู้ใดใส่แพลองก็ถูกฝ่ายหลุคานเสีย หิมันแบ่งแทน หลิมันแบ่งบโค ฝ่ายใหญ่เอาคา
 ๑๑๐ เงิน ฝ่ายน้อย ๕๒ เงิน สองเรือแพใหญ่ถ่อฝ่ายบแพ หักมฝ่ายหลุคานเสีย หิมันแบ่งแทน
 หลิมันแบ่งบโค ฝ่ายใหญ่เอาคา ๕๒ เงิน ฝ่ายน้อย ๓๒ เงิน เพราะวาเหลื่อกำลังมันนา .

อภิธานศัพท์

ปานน้ำ	=	กันน้ำ
บางขวาง	=	ระบายน้ำ
เดียนน้ำ	=	ไปชักน้ำ หรือไปทคน้ำ
หลุ	=	เสียทั้ง
สหา	=	สามหา, อวคัก
ลูชิง	=	แยงชิง
ไพทรกระดูก	=	ไพทรกระดูก
จมกััน	=	ไกลกััน
แบ่งแทน	=	ทำแทน
เครื่องปา	=	เครื่องมือหาปลา
เจานาหัน	=	เจานาเห็น
บยะอน	=	ไมเซนัน

กฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งสินไหม

มั่งราชศาสตร์ ฉบับนอกทอง และฉบับวัดเขียงหมื่น คัดจากต้นฉบับของ คร.ประเสริฐ
ณ นคร หนา ๑๓๘ - ๑๔๘ (อัครสำเนา)

จักษนะแบ่งสินไหม สมมุติราชเจ้าตัดแต่งไว้เป็นตราเติมโลกไว้ดังนี้แล
พระยาสมมุติราชเจ้า ก็คือหากไถ โพรสัตว์เจ้าเรือนแล จักตัดสินไหมมีดังนี้ กานหนึ่ง
๑๑๐๐ เงิน เขาเดิม ๕๐๐ เงิน แควว (แคววน) ๒๐๐ เงิน ทอ ๓๐๐ เงินแล กาน ๒๐๐
เงิน เลม ๒๐๐ เงิน แควว ๑๐๐ เงิน ทอ ๑๕๐ เงิน ยาก ๕๐ เงิน กาน ๓๓๐ เงิน
เลม ๑๒๐ เงิน แควว ๖๐ เงิน ทอ ๕๐ เงิน ยาก ๓๐ เงิน กาน ๒๒๐ เงิน เลม
๕๐ เงิน แควว ๕๐ เงิน ทอ ๖๐ เงิน ยาก ๒๐ เงิน กาน ๑๑๐ เงิน เลม ๕๐ เงิน
แควว ๒๐ เงิน ทอ ๓๐ เงิน ยาก ๑๐ เงิน กาน ๕๒ เงิน เลม ๒๐ เงิน แควว
๑๐ เงิน ทอ ๑๒ เงิน ยาก ๒ เงิน กาน ๑๐๐๐ เขาเดิม ๕๐๐๐ เงิน แควว ๒๐๐๐
เงิน ทอ ๓๐๐๐ เงิน ยาก ส่างเขาเผาเมืองผู้เผา (ผู้เผา) ผู้แก่งงานเงิน ผาสินไซเบง
กันกินแล โบราณผาสินใหม่ในกวางในนทบุรีศรีนครบุรีพิงไชยเชียงใหม่ เมื่อเจ้ากัน (ฉบับ
วัดเขียงหมื่น เขียนว่า พัน) จากแหหลวงสนี่ สิ้นไซ ๑๑๐ เงินไซผิด ๕๐ เงิน เลมวร
๕๐ เงิน พระเมืองแม่พระเป็นเจ้า ๑๐ เงิน เลิงเมือง (ฉบับวัดเขียงหมื่นเขียนว่า
สิงเมือง) ๑๐ เงิน หมั้นคั้นเขียง ๒ เงิน หมั้น ๓ ลาน ๒ เงิน หมั้นจายโคกิน อันนี้
มีอันหนึ่งแล

สินไซลูกจากทางประเทศนาอยู่เมืองทวน สินไซลูกทางเมืองมาเงินมี ๑๑๐ เงิน
หากจากกัน (ทางจากกัน) คาแควว ๒๐ เงิน ไซผิด ๕๐ เงิน เลมวร ๕๐ เงิน พระเมือง
๒๐ เงิน แม่พระเป็นเจ้า ๑๐ เงิน หมั้นคั้นเขียง ๒ เงิน หมั้น ๓ ลาน ๒ เงิน เมื่อหมั้น
พิงคา (ฉบับวัดเขียงหมื่น "แพงคำ") นังรามีเงิน ๑๑๐ เงิน หากจากกัน ๑๑๐ เงิน
แทนผิด ๓๐๐ เงิน ไซผิด ๕๕๐ เงิน รวมผิดโกทงแทนมี ๙๕๐ เงิน เลมวร ๕๕๐ เงิน
พระเมือง แควเจ้า ๑๑๐ เงิน แม่พระเป็นเจ้า ๑๑๐ เงิน กทำหื้อเป็นทุน เลิงเมือง

(สิ่งเมือง) เจ้าทั้ง ๓ ๑๑๐ เงิน กษาฬ์เงิน ๑๐ เสี้ยวเงิน (ฉบับวัดเชียงหมื่น
 "สวนเงิน") หนึ่งถึงคารางกิน ๘ พัน เป็น ๘๒ เงิน หนึ่ง ๑ ล้านกินพันเป็น ๓๑ เสี้ยว
 หมื่นหลวงจา (ฉบับวัดเชียงหมื่น "หมื่นหลวงจาใน) กิน ๒ พัน เป็น ๒๑ เงินแล เมื่อหมื่น
 พิงพาน หมื่นสาม ๓ ล้านผู้ คน (ฉบับวัดเชียงหมื่น "ตั้ง" หรือ หัง) หมื่นจาค่าลอมผาสนั้น
 เงินมี ๑๓๒๐ ทางจากิน ๑๒๐ เงิน แทน (ฉีก) ๓๐๐ เงิน (ไซ) ฉีก ๔๕๐ เงิน เล่มวร
 ๔๕๐ เงิน พระเมืองแก้วเจ้า ๒๒๐ เงิน พระแม่เป็นเจ้า (ฉบับเชียงหมื่น "แม่พระเจ้า
 รุชยาทเงิน") ๑๑๑ เงิน สิ่งเมืองทั้ง ๓,๑๑๑ เงิน แแบ่งเป็น ๕ สวรร หมื่นเพิงคำพาน
 กิน ๒ ส่วน หมื่น ๓ ล้านผู้ ๒ ส่วน เป็น ๘๒ เงินชา (ผู้เขียนสันนิษฐานว่า อาจจะเป็นเงิน
 ซาคิม) ๒ พันนี้หากเท่ากัน หมื่นจาค่าลอม หมื่นสระ (วัดเชียงหมื่น "หมื่นสระ") กิน
 ๑ ส่วน เป็น ๑๒ เงิน สิบโขทางเมืองคำมี (ฉบับวัดเชียงหมื่น "คอป") ก็คือ เงินพานก็ค
 เคาเงินมี ๑๑๐ เงิน ที่ผาสะนี้ ก็คือทางจา ๑๐๐ เงิน (ฉบับวัดเชียงหมื่น "๑๐๐ บาทเงิน")
 ขดณเงินเอา ๑๑ เงิน ยากขับพันเงินกิน ๕๐ เงิน หรือขับหมื่น เขามิ ขอกับทางแลผากัง
 กววยพระเมืองต่งกิง ยังต่งกิงผาเป็น ๒ ส่วน พระมหาเทวี หนึ่งส่วน ยัง ๑ สวรรแบ่ง
 เป็น ๓ ส่วนเอา หมื่นพิง ๑ สวรร หนึ่ง ๓ ล้าน ๑ ส่วน หมื่นจา ๑ สวรร บางคามการปร
 นแบ่ง ๕ สวรร หนึ่งพิง ๒ สวรร หนึ่ง ๓ ล้าน ๒ สวรร หมื่นจา ๑ สวรร แล เมื่อกินโขทาง
 เมืองนามมีหาง (ฉบับวัดเชียงหมื่น "หลวงจา") หักทำเป็น ๑๑ สวรร เป็นหางจา ๑ สวรร
 ยังคางแต่ ๑๐ สวรร หนึ่งแขงตามคลองกวานถึงก็ชอบแล ภาวาทางเมืองก็แขงตามทางเมือง
 ก็ควรก็ชอบแล

ปลัดก็ได้ ตักกราชได้ ๘๓๐ คิว (คร.ประเสริฐ ตรวจสอบแล้วที่ถูก คือ
 จ.ศ. ๘๗๑ ตรงกับ พ.ศ. ๒๐๕๒) บัญชาฐาน (ฉบับวัดเชียงหมื่น "พันจาฐาน") หนึ่งหมื่นสี่
 ไทวพระเมืองแก้ว แต่งสินไหมค่างเมืองมีสะนี้ ในเงิน ๑๑๐ นั้น หางจาพันกวานทั้งวร
 หักกินในเงิน ๑๑๐ นั้น เล่ม ๕๐ เงิน แควว ๒๐ เงิน ฉีก ๕๐ เงิน หักอร (ลด) ในเงิน
 ๕๐ เงินนั้นออกเสีย ๒ เงิน หักจาแควรนา หักกินฉีกได้ ๓๒ เงิน ยากขับกินหนึ่งเงินก็ค
 ๑ เสี้ยวเงินก็มีแล เงินฉีก ๑๐๐ เงินแทน ๒๒ เงิน จา ๑๐๐ เงิน เอาแต่ ๑๑ เงิน

หนทางเมืองถอกเอา ๒๐ เงิน เขามาเลมหวงสืบเงิน ยังกาง ๑๐ เงิน จาหนักว่านใน
จ่ายแควรนาหลัง เจ้าแควรในเงิน ๑๐ เงินนี้แล หนเขียงใหม่ยากขับหนึ่งร้อยเงิน กิน
๒ เงินแล

ความไม่เชื่อใจมี ๑๑ ประการ ผู้ประยาบเจิงเข็ดถอยความ ๑๑ ประการ
ที่เห็นสาระอันหมิ่นอันเที่ยง คือ หนึ่งสี่อันตกหาย ๑ อากาศคำ ๑ ความไกล ๑ คำผู้ยิ่ง
(ผู้หญิง) ๑ คำผู้เมาเหล้า ๑ คำคนบา ๑ ผู้เป็นเวนซาสักด้วยกันหนึ่ง คำผู้เป็นพยาก
(พยาก) เวทนาเคื้อครอนควมภัย ๑ คำผู้เสียสติมกหลง ๑ คำคนไป ๑ คำเด็กนอบ ๑
ถอยคำ ๑๑ ประการจำพวกนี้ ผู้สติประยาบควรเชื่อ บเจิงเจ้าเป็นแทนเป็นสาน (สาระ)
พิหมัน คัมเพียงนักสักอันแล

ขอความควรวิกรมมี ๘ ประการ หนึ่งถอยความ อันคิดแต่งบชอมควรวิกรม
เสี้ยน ๘ ประการ อันหนึ่งคักควยอำนาจอาชญา ทวาพระยาชมเหงเวาควยกันแลคัก ๑ อันหนึ่ง
เมียดเบียรเอาชาวของลูกเมียบานเรื่อรของเขแลคัก ๒ ผู้หญิงคัก ๓ คักเนอคน ๔ อันหนึ่ง
หากคักเรื่อรตนเอง ๕ อันหนึ่งหากคักความยังบานทสงัด คเป็นคณา บานทาง ๖ อันหนึ่งผู้เป็น
สัทรแก่เจ้าคำแลคัก ๗ อันหนึ่งผู้เป็นนายแห่งเจ้าคำซาง ๑ แลคัก ๘ คักแต่งความสะเน พระยา
เจ้าตนเป็นใหญ่ควรวิกรมเสีย แลวนี้แต่งคักยุดคักชิมตามโบราณเพอะ

ตัดสินความเสียแลวควรวิกรมเสีย ขอความอันหนึ่งอันใด กวานหากคักแต่งตาม
คองโบราณชมบชอมคักทุกอันแลวควรวิกรม ผู้จักรตจักเป็นถอยความเรื่องนั้น หีหาเงิน ๑ พันคำ
๒ รอย สมนาทแก่กวางยังแต่งคักเกมเสาทะ

ทวาพระยาเสวยราชต่อ ๆ กันมา ตั้งแต่พระยามังรายเป็นพระยาได้ ๒๐ ปี
มังครามเป็นพระยาได้ ๑๕ ปี แสนหุเป็นพระยาได้ ๗ ปี คำผู้เป็นพระยาได้ ๑๕ ปี นาย
เป็นพระยาได้ ๒๐ ปี กีน่าเป็นพระยาได้ ๒๔ ปี แสนเมืองมาเป็นพระยาได้ ๑๒ ปี ๓ พระยา
เป็นพระยาได้ ๓๕ ปี ติโลกเป็นพระยาได้ ๑๓ ปี ที่หนึ่ง ๒๔ ปีที่หนึ่ง ทวอด (เขียงราย)

เป็นพระยา ๒๖ ปีหนึ่ง ๓ ปีหนึ่ง ๒ ปีหนึ่ง เจ้าพินตาเป็นพระยา ๑๐ ปีหนึ่ง ๒๓ ปีหนึ่ง
 ๓๕ ปีหนึ่ง เจ้าแก้วอายุเก้าเป็นพระยาได้ ๒ ปีหนึ่ง ๕ ปีหนึ่ง ๑๓ ปีหนึ่ง ๑๗ ปีหนึ่ง
 กุญแจแก้ว ชาย เป็นพระยา ๗ ปีหนึ่ง ๗ เดือนหนึ่ง ๑๔ ปีหนึ่ง ๑๗ ปีหนึ่ง รามาคำ
 รามเป็นพระยา ๓ เดือนที่ ๑ แด่ปีหนึ่ง ๕ ปีหนึ่ง ชาคะแก้วมขาว เป็นพระยาได้
 ๕ ปีหนึ่ง ๑๕ ปีหนึ่งแล เอาพระยาขวามากินเมืองได้ ๒ ปี พอดายกับเมืองสงสแกนพอน
 ชาวเรียงใหม่กับในลาวคหัดมา ๑๓๓๖ โยนกับหมื่นราชบาน เอาพระยาแมกุกินเมืองได้ ๗ ปี
 นานมาเอาเลยเสียเมืองเรียงใหม่ เมื่อปีเบ็ดสะงา เดือน ๗ ยามกองงาน มังตราได้เมือง
 แลว ไวด้พระยาแมกุกินเมือง แพดังเก่าได้ ๗ ปี พระยาเชียงแสนรังกับพื้น มังตรา
 เอาได้ เลยเอาพระยาแมกุกินเมืองเสียหงสา ไวรราชเทวีเสวยราชได้ ๑๒ ปี ก็จุติตายแล
 ลูกมังตราขึ้นรชามังชัง มากินยามเมืองสักราชได้ ๔๔๔ ทั่วแล ตนสุดช่วยกินได้ ๔ เดือน ตน
 กาง (กลาง) กินนายได้ ๔ ปี เจ้านายกิน ๕ ปี ไทสีกแลวกินนายได้ ๑ ปี นานมาเอา
 คั้งแต่นั้นมา เป็นสุรเสียด มังรายทศวรรษนั้น หมื่นกวานพุงบูเขียรสืบเอาตอกยาแล
 หลวงจางในผู้เป็นราชบุตร ในเมืองโยชิตา กับพระยาสัไพรคือพระยาหลิมนั้นแล กุญหมาย
 มังรายรบแทน

กุญหมายของพระยามังรายเจ้าเมืองแห่งล้านนาไทยซึ่งตั้งไว้ คั้งเมื่อกสร้าง
 เมืองเรียงใหม่ ชากเจ้านายแก้ว นิมนท์ โจดักออกจากตนสะบับเดิมของอาจารย์ซึ่งได้คิด
 สืบก็มาแล้ว

เขียนเสียด วันที่ ๓๐ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๕๒ วันนั้นแล เขียนไว้ประจำ
 หองสมุดแห่งตระกูลขอมมานเหมินตร เชียงใหม่

การแบ่งสินไหมปรากฏใน คัมภีร์เสกหาโฆจนะ หน้า ๑๒๕

...โคจรุจอกทีนุมนุติ ทุต สิ้นเทยฆนุติโต ทวาหสกุหาปเน ฉาหาสมุช
 สติโสโจโร ในเมื่อโจร อทินนุติ ลักเอา โคน ยังจัว ฆุติโต ฉินวากำมาตยุมมิ
 ณะยา สิ้นเทย เพ็งคัก ทุต สิ้นไหม ทวาหสกุหาปเน ฉวชกหาปเน ๑๒ ฝักกับ
 เป็นเงิน ๒๕๒ เงิน นัย ๑ วา ๒๓๐ เงิน เป็น ๒ วัวควและ ๓ วัวเป็นค่า ๑๕๒ เงิน

หื้อไคแกเจ้าวั ๒๐๐ เงิน ไคแก ราชขัติ ๓๐ เงิน ไคแก อุมปราชา ๒๐ เงิน จากิน
๒๐ เงิน อหามุขมุขีโต หื้อเสมอคงเจ้า อหามุขกุมารโตคักนั้นเทอะ มีในตีกกนิมาต
...

การแบ่งสินไหม ปรากฏในกฎหมายโคสาราษฎร ผู้ที่ ๒ หน้า ๔๐

มาตรา ๑ คาสอบสวนพิจารณาคดี เดิมเกี่ยวกับฆาตกรรมกักรอยละ ๑ บาท คักหนสิน
มาแทนกรอยละ ๑ บาท คักเดิมที่ฆากลว่าฆากกักรอยละ ๒ บาท ส่วนของหื้อตกไปอยู่ในมือโจร
ไทแบ่งเป็น ๓ ส่วน ไคแกเจ้าของวัตุ ๒ ส่วน ไคราชโกสวินิจัย ๑ ส่วน

การแบ่งสินไหม ปรากฏในกฎหมายฉนวนา หรือ กำหนดคาของคน หน้า ๒๕ -

๒๖

สมันตราจเจ้าคักแตงฉนนี้ นจักหากสินไซฉนนี้ ถานหม่นพันเงินเขาเดิม ๔๐๐ เงิน
แควน ๒๐๐ เงิน คอ ๓๐๐ ยาก ๑๐๐ เงิน ถาน ๖,๖๐๐ เงิน เขาเดิม ๒๐๐ แควน
๑๐๐ คอ ๑๕๐ ถาน ๓๓๐ เดิม ๑๒๐ แควน ๖๐ คอ ๔๐ เงินแล ถาน ๒๒๐ เดิม ๓๐
แควน ๓๐ คอ ๖๐ ยาก ๒๐ ถาน ๑๑๐ เดิม ๔๐ แควน ๒๐ คอ ๔๐ ยาก ๑๐ เงินแล
ถาน ๕๐ เงิน เดิม ๒๐ แควน ๑๐ ยาก ๒ เงินแล ถาน ๑๑,๐๐๐ เบี้ย แควน
๒๐๐๐ เบี้ย คอ ๔๐๐๐ เบี้ย ยากสิงเมืองฉนเขาเก ๑๐๐๐ เบี้ย ฉนสินไหมนกันกินแล

โบราณฉนสินไหมไซ กะวาการในนครบุรีศรีนคร เชียงใหม่ เมื่อเจ้าแก้วหลวงมีฉน
สินไหมมี ๑๑๐ เงิน ทางจาก (ทางจากิน) ๑๐ เงิน ไซฉน ๒ เงิน เลมมวล ๕๐ เงิน
พระเมืองแม่พระเป็นเจ้า ๑๐ เงิน หม่นคินเจียง ๒ เงิน หม่น ๓ ลาน ๒ เงิน หม่นจาบ
ไคกินฉนค้ำ ๑ แล สินไซฉนคางเมืองฉนมีเงิน ๑๑๐ ทางจากินมีเงิน ๑๐ เงิน แควน
๒๐ เงิน ไซฉน ๔๐ เงิน เลมมวล ๕๐ เงิน พระเมือง ๒๐ เงิน แม่พระเป็นเจ้า ๑๐
เงิน หม่นคินเจียง ๒ เงิน หม่น ๓ ลาน ๒ เงิน ๑๑ เมหม่นคิงค้ำฉนเงินมี ๑๓๒๐
ทางจากิน ๑๒๐ ยากแตงฉน ๓๐๐ เงิน ไซฉน ๔๕๐ รวมฉนคิงค้ำฉนเงินมี ๓๕๐ เงิน เลมมวล
๔๕๐ เงิน พระเมืองแก้ว ๒๒๒ เงิน แม่พระเป็นเจ้า ๑๑๑ เงิน กระทำเมหม่นค้ำฉน
๑๑ เสี้ยว เงินหม่นคิงค้ำฉน กิน ๔ พุน เป็น ๘๒ เงิน หม่น ๓ ลาน กิน ๓ พุน เป็น

๓๑ ใ้ยว หนึ่งหลวงจากิน ๒ พุน เป็น ๒๑ เงิน หนึ่งจากูางหื้อหมื่นศรีไหว พระเมืองแก้ว
 แต่งใหม่โง่ทางเมืองมีฉนี้ ในเงิน ๑๑๐ นั้น ทั้งจากันกะวา การหังมวลกินในเงิน ๑๐ นั้น
 เอม ๕๐ เงิน แควน ๒๐ เงิน ผิด ๕๐ หื้อถอนใน ๕๐ นั้นออก ๒ เงิน หื้อจาแควนนา
 หลังกิน ผิดได้ ๓๒ เงิน ยากซบกิน ๑ เงิน ใ้ยวเงินกัมแล เงินผิด ๑๑๑ เงิน แขน
 ๒๒ เงิน ยาก ๑๑๑ เงิน เอา ๑๑ เงิน ทางเมืองถอนเอา ๒ เงิน มาเลมหหลวง ๑๑
 เงิน ันกะวากันนาหลังเจ้าแควนในเงิน ๑๑ นั้น ยากซบ ๑๐๐ เงิน กิน ๒ เงินแล.

อภิธานศัพท์

ถาน	=	สถานหนึ่ง
คายาก	=	มีกฎหมายกำหนดเกี่ยวกับทาสณี คนผู้ใดไป เอาเมาไต จะไตคายาก (คาลำยาก) และ คากอาหาร ค้างนั้นค้ำวายาก สันนิษฐานว่า หมายถึง คาลำยาก คากเพ็ญยยาก
คอ	=	ไมทราบความหมาย
สินไชอุคตางเมือง	=	คนต่างประเทศเป็นคัค มาจากตางเมือง
ไชฉิด	=	ใจแทนความผิด หรือคาปรับ ไชชคไชคาของ
พระเมือง	=	พระเมืองแก้ว
แม่พระเป็นเจ้า	=	พระมารดา พระเมืองเมืองแก้ว
นังราน	=	สันนิษฐานว่า คานังพิจารนาคคค
หางจา	=	จางร่อง ไมไชหัวหนา
ราชโกสวินิจัย	=	โกส มาจาก โกรู แปลว่า ส่วน ส่วนที่กษัตริย์ ไววินิจัย
เขาเลม	=	คลัง
แควน	=	สมัยนี้หมายถึงก้าน สมัยโบราณเป็นเจ้าหน้า ระกับหนึ่ง
ลูกมา	=	มาจากไหน
แพนฉิด	=	แทนของที่เสียไป
ไชฉิด	=	ชคไรทีละเมิกเขา
เลนมวล	=	รวมกัน ทั้งหมด

ผนวก จ

กฎหมายการเขานา^๑

ใบลานหน้าที่ ๑

(ใบลานขาดหายไป)... ไคหือไช้ตอคำมิวำรักษาแล้วหากหลุเสียหือไช้คา
 เก็ง ผู้ไคลักของตางแคนกำ (ถือ) มาเด็งเพ็ง (หาก) เจ้าของไลทันหือซาเสีย
 ฌินันยอมแล้วหือมคมาหาเจ้าหาขุนแตงตามกอง (คลอง) ฌินันไคไลซาแลแตง (แตง)
 เจ็บบาครายบปอ (ไม่ถึง) ตายหือโหมสามคนแล มิว่าเจ้าของตายหือฆ่าคอบ
 ฌินาคหนอยหือโหม ๑๐๐ บาท ฌินันคิควัยซอนเลือคออกโหม ๒๐๒ บาท ฌินันบ้ออก
 (คิแตกคเเลือคไม้ออก) โหม ๕ บาทเพ็ง มิว่ามันฆ่าเจ้าของแลวหนีปายลน (ภาย
 หลัง) ขุนรหือขุนคอบคน ฌิงลักจิมกันหลายหือไช้คาเจ้าของ ๓๐๓ บาท ของลักนั้นล่ำ-
 บาทเมือบน (มากกว่าบาทขึ้นไป) โหม ๕ เทา ฐอนแลว ผู้ไคเยยะนาทานชุม
 (นาชุมหรือนาราชการ) ทานหือเจ้าชุมตามเอาคา ๒ ทาน เมือบนเมือชาว...
 (ใบลานชำรุด)...เอาเก็งหนึ่ง (ครั้งหนึ่ง) เมือชาวมาพร้อมเอาแถมหือเสี้ยง
 ฌินันไปชุมไปถามจนถวนสองถวนสามกันไคพร้อมอยาวาวรือ

ใบลานหน้าที่ ๒

ถามถวนสามถวนหก บหือพร้อมหือเจ้าชุมเอาชาวหือปอ (ให้เพียงพอ)
 คานาแล้วอยาหือเยยะนา... (ใบลานชำรุด)...เตอะ ผู้ไคเยยะนาชุมทานมันพอย

^๑ บัณฑิตใบลานเลขที่ ๑/๗๒ ของวัดฝายหิน อำเภอเมืองเชียงใหม่ จำนวน
 ๑๑ หน้าใบลาน ความข้างตนชำรุดขาดหายไป ภายทอคเป็นภาษาปัจจุบันโดยผู้เขียน
 ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร กรุณาตรวจแก้ไขให้.

(หากยก) หอมอันเยี่ยะสืบ (ท่านาคอ) ชาวบคิ เมอกอนมันมาขอหอมอนคಾಯาลง
 เทา ถ้าเอาแกมกอนมีชาหอคามวาเกา (เทาเคิม) หอเอานาออกเสียนับเสียงอยา
 หอเขาเยี่ยะ ผู้โคเยี่ยะนาทานมันหอคากูบิบลลา (ใบชา) หนึ่งไปขึ้นคากแเงาชน
 วาจักเอานาออก อยาวาจักวาง กันวางผู้เป็นคิขึ้นคากแเงาชมปนแกงเอานาทาน
 บชอบแล ผู้โคเยี่ยะนาทานหาเหตุบโคละเสี่ยหอกลางพองละเยี่ยะบปอมอกบบอกเงา-
 นา เจานาไปถามเอาคามันจิงวารางเสี่ย (รัง) พอง บโคเยี่ยะวาอัน อยายอม
 คาทอมันไซทวงโค แลวเอานาออกอยาหอมันเยี่ยะ

ใบลานหน้า ๓

ผู้โคกลางนาราง (รัง) อันเป็นป่าไม้ใหญ่เอาชาวเมอสิ๊กหาบจักขึ้นกับ
 ชอบ ตกแมนวาจักผอนขึ้นลงตามอันแปงกับชอบ เหตุวาเจาของหากเอาเงินเป็นแลว
 นากัเทารวาหอเจาเงินเอาตามอันนั้นเคอะ หนึ่งไปซื้อชาวทานจากันชนตก (ตกลง)
 แลวเอาเงินทานแลว เทาบเอาชาวสิ๊กหาบเคอะ เมื่อปายลนมันรวาผหนึ่งชาย
 มันแควนถกมันพอยขึ้นเงินไปซื้อหอกกับชอบแล เหตุวาโคจากันตกลงแลวจิงหอเงิน
 คาย ผู้โคเยี่ยะนามีเหตุอันโคอันหนึ่งแลละนารางเสี่ย เมื่อลนมันรวาชาวเกิดในนา
 ผงนั้นแคนสิบหาบเมอบน หอผาสามส่วน หอเจานาปนหนึ่ง (ส่วนหนึ่ง) บกผา ๔
 ส่วนหอเจานาส่วนหนึ่ง ผู้วานอยกว่าสิบหาบลงมาลุมมันรักเจานาเคอะ เหตุวาโค
 กินชาวในนาทานคาย ผู้โคหานำบโคกำลังกับมีมันเทาปลกกกลางเหมืองชางนาทาน
 ฝ่ายก็คิตากรักคิผิเก่านากคิ นั้นควยนำฝ่ายฝ่ายหลุเสี่ย (พึงเสี่ยหาย)

ใบลานหน้า ๔

หอมันช่วยแปง (ชอม) ตามกำลังผิมันบช่วยแปงฝ่ายหอมันช่วยคานาเก้ามัน
 มีเทาคอหอมันผา ๗ ส่วน กับโคหอผา ๕ ส่วน หอช่วยส่วนหนึ่งเหตุมันโคกินยอน
 (เพราะ) นำทานแลเหมืองทานคาย อันนิจาควยชายชานอยแคน ๕ หาบเมอบน
 แคน ๕ หาบลงลุมมันของผากตามกำลังอยาบัก (กำหนด) ชาคแกมัน กันมันบช่วย-

อย่าห้อมันเยี่ยะสักเต๋อ ผิวเก้านาเยี่ยะน่าน้ำฟ้า (อย่า) วารือแกมัน ผิวาเยี่ยะนา
 ผาหือเจานาแกคตังมวล เชื้อขาวผิวโศหือเอากอนแลวหือบันกันตามวาจาเต๋อ
 เจาคัดผิวโศคเยี่ยะนาควยนำฟักค้ำน้ำเหมืองฝายบซอบจาง (ทำนาไม่เป็น) ชาวบค
 คังเทาหือปอสามปีกอน ผิวาลำสามปีมันยังสันเคียวอยาผอนนา นานันก้อยาหือเยี่ยะ-
 สักเต๋อ ผิวโศเยี่ยะนาทานเหมืองฝายหลุเสี่ยฟอง (เหมืองฝายพังเสี่ยหาย) เจา
 ตามเอาคานามันอางวานารางเสี่ย

ใบลานหน้าที่ ๕

ปอเอาชวานพันคังอัน ๗ ปีเอาคากิ่ง (คาคิ่งหนึ่ง) ลำนันไปหน้าหือเอา
 คากุง (คาคำเต็ม) ๗ปีเต๋อ เมื่อเจานาจักเอาออกอวยาวาง หากเป็นปุนอวยาลแล้ว
 คายคังมันบุดศาศหือผวดางคังอันเจาซุมเจาซาวกัยโศคาคแล ผิวโศถางนารางเป็นป่า
 ออป่าแซมหญากันก้อเป็นนาคี ๓ ปีเอาคากิ่ง ๗ ปีเอาพรอมเจานาจักเอาออกอวย
 หือ ผิวารางเป็นหกานาผิวโศเยี่ยะเป็นนาคี ๒ ปีเอาคากิ่ง ๔ ปีเอาคพรอม
 ผิวเจาซุมจักเยี่ยะหือผวดางเอากอนปอ (พอ) ๑๐ ปี กอนแลวเยี่ยะเอาออกผอนจักเยี่ยะ
 อวยาวาง อันน่าน้ำฟาน้ำฝนตงจิงโศเยี่ยะแล นาน้ำเหมืองน้ำฝายนันยากันกจิงโศ
 เยี่ยะคาย ๑๐ ปี เยี่ยะเอาคากิ่งลำนันไปเอาคพรอมเต๋อ จากวยน่าน้ำเหมือง
 น้ำฝายสันันแล ผิวเจาทักลาววาเมื่อเจายังชีวิตเจาจุงเยี่ยะตอโรคเต๋อวาอัน
 ผิวเยี่ยะนาก้อคาคตามเกาศูปี

ใบลานหน้าที่ ๖

แต่เมื่อปายลุนเจาซุมหลอนจักเอาออกเยี่ยะกิด หือผอนเยี่ยะกิดอวยาหือ
 เหตุวามันเยี่ยะมันวันโค ผูนันหากละน่านันเสี่ยกิด เสี่ยงชีวิต (สันชีวิต) จิงควร
 เอาออกแล ผิวโศเยี่ยะนาทานรางกิดบรางกิดมันชานวาชาจักหือคาศูปีวาอัน หือเจา
 ซุมเอาคัจาคตามคัจา (ตามชอกกลง) เต๋อ ผิวาผิวโศเยี่ยะบรอด (ไมตลอด)

หอคันเจานาคังเกาอย่าสับหื้อผู้น ผู้ใดจักไปเยี่ยะ หากจักไปขอเจ้าชุมเยี่ยะ
 ผู้ใดหลาย (มาก) เมื่อลงบหลายเยี่ยะบแป (ทำไม่ได้ทั้งหมด) หอคันเจ้าชุม-
 เจาที่ อยาซาง (หวง) ไวรางเสี่ย มั่นชางนาทานไวรางเสี่ย หื้อเจ้าชุมเอาคา
 อยาผอนคาเตอะ ผู้ใดเยี่ยะนาไกลบานประมาณ ๔๐ ๕๐ วา หมบานไปกินชาว-
 ทาน เสี่ยเทาโคหื้อไซเทานั้น แลววาหื้อเจ้าซังไวหื้อคิ ฅิบซังหมหื้อไปวาหื้อซัง
 พอย (หาก) ซาหมทานกิน เจานาไซคาหม ๓ คิวคามคาหมยาม (เวลา) นั้น
 ชาวอันหมกินเสี่ยโคหื้อไซเตอะ

ใบลานหน้าที่ ๗

ฅิวาเจานาวาหื้อเจ้าหมซังหากบซังหมไว บอแกเจ้าหื้อแล้วเจานาซา-
 หมมากินแลวเสี่ยเทาโคหื้อไซชาวคาหมกินนั้น ๓ เทาเตอะ ฅิวานาไกลประมาณ
 ๕๐๐ วา พันวา หมหากไปกินคังอันอยาวารือเจ้าหมหื้อซังไว ชาวอันหมกินอยาวา
 จักไซเทาควรซาหมมากินอยาวารือแกเจานาเหตุเส้อมหมเถอนเสี่ยแลวคาย ฅิวา
 ไกเป็ดทานลงกินชาวทานรายนักมกคังอัน หื้อเจ้าของไซชาวอันเสี่ย ฅิวาเจ้าของ
 บซังคดียังออกไปกินชาวทานแลว หื้อเจานาโคหมากินอยาวารือแกผู้ใด ผู้ใดซุด-
 หม่องผานาทาน ปูนมันซุดนั้นเสี่ยเทาโคหื้อมันไซเทานั้น ผู้ใดเผาเผาชาวทานเสี่ย
 กัดหื้อมัน... (ใบลานจารไม้ชัดเจน)... อันหื้อไซชาวกลาเสี่ยนั้นเผาชาว ๑๐๒
 บาทเงินอย่าใหม่

ใบลานหน้าที่ ๘

ผู้ใดเผาป่าไหมลามไปไหมชาวทานเสี่ยคียบโค เสี่ยเทาโคไซเทานั้น
 ฅิวาหมฅิวานนาทานแคนหวานกลาไปเถิงปลกนั้น ไวกแกเจ้าผู้เสี่ยเทาโค หื้อเจ้าผู้
 เสี่ยไซเทานั้น แลวหื้อแดงสมมาเตอะ นาแรกไหนหื้อไวนาโรนั้นแกเจ้าผู้ไซโรนั้น
 ๒ เทา แลวหื้อหาหมคัวคินเตมกัวคัวหนิง เหลา ๒ ไท เทียนชาวคอกคอกไม ไก
 ๒ ฅู ชาวคอกคอกไมเทียนสุมาเสื่อนาเสี่ยเตอะ หื้อเจ้าปูจนาเตอะเป็นอันซิด

นักแล ผู้ใดเอาผีไปฝังเสียทอดเสียนาทานอันเยยะชูปันนหื้อเจ้าผีเอาเสียแล้วหื้อหา
 เหล่า ๒ ไท ไก่ ๒ คู่ ชาวตอกคอกไม้เทียบสุมาเสื่อนาเสียเคอะ ผู้ใดเอาผีไปเผา
 ยิงนาทาน หอมันเก็บลูกผีและถ่านไฟเสียแล้วหื้อหายเสียง แล้วหื้อหาเหล่า ๒ ไท ไก่
 ๒ คู่ ชาวตอกคอกไม้สุสมมาเจ้าเคอะ

ใบลานหน้าที่ ๘

ผู้ใดคุขาวเมื่อถูก เมื่อแปง เจ้าขาวจิกเอา หื้อคายามเมื่อถูกนั้น ผู้ว่าคูเมื่อ
 แปง ตามคำจาหัวที่ยามคนนั้นแล ผู้หนึ่งซื้อขาวยามถูกถึงเมื่อแปงจิกเอาหื้อคากันชนตก
 แล้วเงินกหื้อแล้ว ไยใดเคอะ ถึงเมื่อขาวแปงจิวมาเอาหื้อตามเมื่อชอนนจึงควรแล
 ซื้อแปงชนตกแล้วถึงยามเมื่อขาวถูกจิงจิกหื้อ เทาขาวแปงนั้นแมนวาจาชนตกแล้วบได้
 หื้อเงินเคอักดี เอาขาวเมื่อเสียงแล้วกดับเสียงกดี ชาวหากถูกกดีแปงกดี เทาเอาตาม
 คำจากันนั้นแล ผู้ใดจิกลิดคำจาบใดแล ผู้ว่าจากันชนตกแล้วหื้อเงินขาวกับเอาเคอ
 ถึงเมื่อแปงจิงจิกเอาเงินมาหื้อวาจิกเอาเมื่อคังอัน หื้อเจ้าขาวหื้อตามชอนนแปงก่อน
 เหมือนแต่โคหื้อป็นแก้งแถมเจ้าเงินแก้งหนึ่ง ผู้ว่าซื้อเมื่อแปงชนตกแล้วเงินกหื้อแล้วชาว
 กเอาพรอมแล้ว

ใบลานหน้าที่ ๑๐

ถึงเมื่อขาวถูกจิงมาวาจิกเอาตามอันถูกอย่าหื้อเทาตามอันจากันหัวที่นั้น ผู้ว่า
 ขาวแปงจาชนตกแล้วบได้หื้อเงิน เคอขาวกับใดเอาเมื่อสีกหยาบเคอ ถึงเมื่อขาวถูกจิง
 จิกเอาเงินหื้อควรหื้อตามอันถูกแล ผู้ว่าจาชนตกแล้วหื้อเงินแล้วเทาบเอาขาวเมื่อเคอ
 เมื่อลนขาวแปง เจ้าขาวจิกขึ้นเงินอย่าเอาเทาหื้อตามคำจาหัวที่นั้นเคอะ ผู้ว่าจาชนตก
 แล้วหื้อเงินแล้วถึงเมื่อขาวถูกเจ้าเงินจิกขึ้นเงินอย่าหื้อเทาหื้อตามคำจาแตกอนควรแล
 ผู้ใดชายของแกทานเอาเงินแล้วชาวกับเอาผองแล้ว ปายลุนไฟไหม้อยามาเซาะหา
 (เสาะหา) ชาวแถมบอใด อยามาเสียชาวใดหื้อขึ้นเงินแกเจ้าเงินอันขาวบปอนนหื้อ
 ล้ำ ๓ เคอั้นเคอะ ผู้ใดชายชาวแกทานเงินกเอาแล้วผู้ชอกเอาแล้วเมื่อปายลุนมันบอย

ชายแก่ผู้น้อยชนตก ควรแปลแล้วว่าจักขึ้นเงินแก่ผู้ชื้อ

ใบลานหน้าที่ ๑๑

ราชพิจารณายังโลกไว้วางยโรนาคามเขตแก่สัตว์โลกทั้งมวลก็เสร็จแล้วเท่านั้นก่อน
แล ภาสาคัตติคือว่าแต่งตั้งหลายวาทะผู้ทนายแห่งพระยาทั้งหลายลงแล้วและไท้ทั้งหลาย
ขอเอาสืบโลก คาดานันนี้สำเร็จจนกับริมวลเท่านั้นกาลละสมมุติราชก็สำเร็จ เขียนพร้อม
วันพุธ และสาพิชไชยยะวามหือสัตว์ยูเบี่ยนแล.

อภิธานศัพท์

หลุเสี่ย	=	เสี่ย	บปอมอก	=	สันนิษฐานว่าไม่
ขึ้น	=	คีน		=	มากพอ
แปง	=	แพง	เป็น	=	เขา
ปายลูน	=	ภายหลัง	แควนถูก	=	ราคาถูก
เมือบน	=	ขึ้นไป	ผา	=	แบ่ง
ลงลุม	=	ลงไป	ตากรา	=	ชาวกร
เยี่ยะสักเคือ	=	ทำต่อไป	วารือ	=	วาอะไร
เชอชาว	=	พันธุชาว	ปูนมันซุด	=	ส่วนที่มันซุด
สมมา	=	ขอขมา	คีนเค้มกำ	=	เค้มขอมือ
เสื่อนา	=	ผีรักษานา	หวัที่	=	ครั้งแรก
คำจาหวัที่	=	ขอตกลงครั้งแรก	ยูเบี่ยน	=	สันนิษฐานว่า
					เบี่ยคเบี่ยน

ประวัติการศึกษา

นางอรุณรัตน์ วิเชียรเขียว

สำเร็จการศึกษาศิลปศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา

๒๕๑๑

ได้รับประกาศนียบัตรครุพิเศษมัธยม (พ.ม.) ๒๕๑๓

เข้าเป็นนิสิตแผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย ปีการศึกษา ๒๕๑๗

ปัจจุบันรับราชการ สังกัดกรมการฝึกหัดครู วิทยาลัยครูเชียงใหม่